

ΜΑΡΚΕΒΙΤΣ

ΡΙΜΣΚΥ - ΚΟΡΣΑΚΩΦ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΠΥΡΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ

"ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ,"
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΝΙΚΟΛΑΣ ΡΙΜΣΚΥ - ΚΟΡΣΑΚΩΦ

I

Δέκα χρόνια περίπου μετά τὸ θάνατο τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ 1ου, ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιστοὺς του ὑπηρετές, ὁ Ἀνδρέας Πέτροβιτς Ρίμσκυ - Κόρσακωφ, μὴ μπορώντας νὰ προσαρμοσθῆ στοὺς νέους καιροὺς, πῆρε τὴ σύνταξή του ἀπὸ διοικητῆς τοῦ κυβερνεῖου τοῦ Βολύνι, κι' ἐγκαταστάθηκε μὲ τὴ γυναίκα του σ' ἕνα σπίτι πὺ εἶχε στὴ μικρὴ πόλη τοῦ Τίκβιν. Τὸ σπίτι αὐτὸ ἦταν χτισμένο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, στὴν ὄχθη τοῦ Τίκβινκα, ἀπέναντι σ' ἕνα ἀνδρικό μονοστήρι. Ἦταν ἕνα σπίτι χαμηλό, μακρὺ κι εὐρύχωρο, περιτριγυρισμένο ἀπὸ ὠραῖα δέντρα. Ἐκεῖ γεννήθηκε, στίς 6 Μαρτίου τοῦ 1844, ὁ Νικόλας Ρίμσκυ - Κόρσακωφ, εἴκοσι χρόνια μετὰ τὸν ἀδερφό του κι ὅταν ὁ πατέρας του ἦταν πιά ἐξήντα ἑνὸς χρονῶν.

Σὰν ἐγίνε δυὸ χρονῶν ὁ μικρὸς Νικόλας ἄρχισε νὰ δείχνει τίς πιὸ ἐλπιδοφόρες διαθέσεις. Ἦταν ἔξυπνος, μάθαινε νὰ διαβάζει παίζοντας κι ἔδειχνε πὼς εἶχε ἀξιόλογη μνήμη, καί, γενικὰ ἦταν ἕνα φρόνιμο παιδάκι, ἐκτὸς ἀπὸ τίς σπάνιες περιπτώσεις πὺ κυλιόταν κατὰ γῆς ὅταν θύμωνε.

Ἄν καί στὸ σπίτι του μαζευόταν πολὺς κόσμος, σπάνια ἐπαιζαν ἐκεῖ μουσική· ἔτσι ὁ μικρὸς δὲν ἄκουε παρὰ τίς ἀνούσιες μονάχα ρομάντσες πὺ τραγουδοῦσε ὁ θεῖος του, αὐτοσχεδιάζοντας στὸ πιάνο ἀλλόκοτα ἀκομπανιαμένα.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὲς τίς ρομάντσες, ἄκουε, στοὺς γάμους καί στὰ γλέντια ὅπου πήγαινε, ἕνα μικρὸ συγκρότημα ἀπὸ τρεῖς Ἑβραίουσ, πὺ ἐπαιζαν βιολί, πιατίνια καί τυμπανάκια, διασκεδάζοντας ἔτσι τὴ μικρὴ ἐπαρχιακὴ πόλη.

Μὰ πάνω ἀπ' ὅλα τοῦ ἄρεσε ν' ἀκούει τὴν ψαλμωδία τῶν μοναχῶν τοῦ μοναστηριοῦ, πὺ περνοῦσαν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἡμέρας τοὺς προβάροντας ἐκκλησιαστικὸς ὕμνους,

κάτου από την μουσική διεύθυνση και την αύστηρή πειθαρχία ενός ήγουμένου με μορφή άποστόλου. Το καλοκαίρι ο νεαρός Νικόλας έμενε ώρες ολόκληρες μπροστά στο άνοιχτό παράθυρο του για ν' άκουει έκστατικός όλους αυτούς τους θρησκευτικούς ύμνους, που περνούσαν το ποτάμι για νά φτάσουν ως τ' αυτιά του. Κάποια μέρα, άκουσε για πρώτη φορά μιá πένθιμη ψαλμωδία, συνοδευόμενη από τον ήχο μιáς καμπάνας που χτυπούσε με παράξενο ρυθμό· ήταν το άγγελμα του θανάτου ενός μοναχού. Αυτό το άκουσμα συγκλόνησε βαθειά την τρυφερή ψυχή του παιδιού, που από κείνη την ήμερα θυμώταν σ' όλη του τη ζωή αυτόν το ρυθμό.

Σάν έγινε έξη χρονών άρχισε νά μαθαίνει πιάνο με μιá γριά γειτόνισσά του, που φαίνεται πώς δέν ήταν πολú αξιόλογη πιανίστα, άφου ύστερα από δεκαοχτώ μήνες όμολόγησε ότι δέν ένιωθε τίς δυνάμεις της άρκετές για νά συνεχίσει νά διδάσκει το μαθητάκο της. "Έτσι οί γονείς του Νικόλα τον έμπιστεύθηκαν στη δασκάλα μιáς φιλικής τους οίκογένειας. "Η Δεσποινίς "Όλγα ήταν καλή μουσικός κι έξυπνη· γι' αυτό ο μικρός μαθητής της προοδεύει γρήγορα και παίζει μαζί της πολλή κι έκλεκτή μουσική «α κάτρ μαιν».

Σάν έγινε δώδεκα χρονών, ο Νικόλας έφυγε με τον πατέρα του για την Πετρούπολη, όπου μπήκε στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων, γιατί το παιδί έδειχνε κλίση για το ναυτικό.

Στην άρχή φαίνεται πώς ήταν καλός μαθητής, πειθαρχικός και δουλευτής κι έπιβαλλόταν στους συμμαθητές του. Τίς μέρες που είχε άδεια έξόδου, τίς περνούσε ανάμεσα στην οίκογένεια ενός φίλου του πατέρα του, του κ. Γκολοβίν, και, κάθε Κυριακή έπαιρνε, χωρίς ένθουσιασμό, ένα μάθημα πιάνου από κάποιο μέτριο βιολοντσελίστα. Μά στο δεύτερο και τον τρίτο σχολικό χρόνο, δείχνει όλο και λιγότερο ζήλο για τίς σπουδές του και παρουσιάζεται σαν πολú μέτριος μαθητής. "Αντίθετα μεγαλώνει το ένδιαφέρον του για τη μουσική. Σχεδόν κάθε Σαββατόβραδο, οί Γκολοβίν τον παίρνουν μαζί τους στην "Όπερα. Την έποχή εκείνη ή Ιταλική όπερα θριάμβευε στην Πε-

τρούπολη κι ἦταν πολὺ τῆς μόδας τὸ νὰ εἶναι κανεὶς φανατικὸς θαυμαστῆς τῆς Ἰταλικῆς μονάχα μουσικῆς. Φυσικὰ ἄρεσε καὶ στὸ Νικόλα ο «Κουρέας τῆς Σεβίλλης» κι ὁ «Ὁθέλος», δὲν τολμοῦσε ὅμως νὰ ὁμολογήσει πὼς προτιμοῦσε πολὺ περισσότερο τὶς ὄπερες τοῦ Γκλίλκα: «Ἡ ζωὴ γιὰ τὸν Τσάρο» καὶ «Ρουслан καὶ Λιουντμίλα».

Σ' ἡλικία δεκαπέντε χρονῶν ἄκουσε γιὰ πρώτη φορὰ συμφωνικὴ μουσικὴ. Ἡ ἐντύπωση ποῦ τοῦ ἔκανε αὐτὴ ἢ πρώτη συναυλία ποῦ ἄκουσε ἦταν τόσο δυνατὴ, ὥστε, τριάντα χρόνια ἀργότερα, θυμῶταν πὼς ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἄκουσε: Τὴν «Ποιμενικὴ συμφωνία» τοῦ Μπετόβεν, τὸ «Ὀνειρο καλοκαιριάτικῆς νύχτας» τοῦ Μέντελσον, τὴ «Χότα Ἀραγκονέζα» τοῦ Γκλίλκα, τὸ Ἰντερμέτζο ἀπὸ τὸ «Λόβενγκριν» τοῦ Βάγκνερ καὶ τὸν «Προμηθεῖα» τοῦ Λίστ· μὰ ἢ «Ποιμενικὴ συμφωνία» τὸν γοῆτεψε περισσότερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα ἔργα. Τώρα ἢ ἀγάπη του γιὰ τὴ μουσικὴ γίνεται ὄλο καὶ πιὸ φλογερὴ καὶ παραμελεῖ τὶς σπουδές του στὴ Ναυτικὴ Σχολή. Παρ' ὄλη ὅμως τὴν ἀγάπη του αὐτὴ δὲ σκέφτεται ἀκόμη νὰ μελετήσῃ σοβαρὰ πιάνο καὶ θεωρητικά, καὶ ἀγνοεῖ κι αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς στοιχειώδεις κανόνες τους. Τοῦ ἀρέσει ὑπερβολικὰ νὰ παίξει «α κὰτρ μαίν», μὰ δὲν ἔχει ἀποκτήσῃ ἀκόμη καμιὰ τεχνικὴ. Κι ὅμως ὁ βιολοντσελίστας ποῦ τοῦ δίνει μαθήματα τὸν συμβουλεύει νὰ πάει σ' ἓναν πραγματικὸ πιανίστα.

Ἔτσι ἀπὸ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1860, ὁ Νικόλας παίρνει σοβαρὰ πιά μαθήματα ἀπὸ τὸν πιανίστα Κανιλέ. Ὁ καινούριος του δάσκαλος τοῦ ἀνοίγει τὰ μάτια σὲ πολλὰ πράγματα καὶ τοῦ γνωρίζει τὸ Μπάχ· τότε μονάχα ἔμαθε γιὰ πρώτη φορὰ ὁ νεαρὸς μαθητῆς τὴν ὕπαρξη τοῦ μεγάλου αὐτοῦ συνθέτη. Μὰ κυρίως ἀγαπάει τὴ μουσικὴ τοῦ Γκλίλκα καὶ διαλαλεῖ παντοῦ τὸ θαυμασμὸ του γιὰ τὶς «δυὸ ὠραιότερες ὄπερες τοῦ κόσμου καὶ ὄλων τῶν ἐποχῶν!» (τὸ «Ρουслан καὶ Λιουντμίλα» καὶ τὴ «Ζωὴ γιὰ τὸν Τσάρο»).

Στὸ μεταξὺ ὁ μεγάλος ἀδελφός του, ποῦ ἦταν ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ἀρχίζει ν' ἀνησυχεῖ βλέποντας τοὺς κακοὺς

βαθμούς πού ἔπαιρνε ὁ Νικόλας στή Σχολή καί παρακολουθεῖ μέ κακὸ μάτι τὴ μουσικὴ δράση του μέσα στὴν ἴδια τὴ Σχολή, ὅπου ὁ Νικόλας διευθύνει μιὰ χορωδία, χωρὶς νὰ τὸ ξέρει ὁ Διοικητὴς τῆς Σχολῆς. Ἔτσι ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς ἀποφασίζει νὰ μὴν ξαναπληρώσει πιά τὰ μαθήματα μουσικῆς τοῦ ἀδελφοῦ του, κρίνοντας πὼς «σ' ἕνα ναυτικὸ δὲ χρειάζεται, νὰ ξέρει νὰ παίζει τόσο καλὰ πιάνο!» Ὁ Νικόλας ἀπελπίζεται, μὰ ὁ Κανιλέ τὸν παρηγοραεῖ: Θὰ συνεχίσει νὰ τοῦ δίνει μαθήματα κάθε Κυριακὴ, ὅπως καὶ πρὶν. Μάλιστα τὸν ἐνθαρρύνει νὰ συνθέσει, κι ὁ Νικόλας γράφει, τὸ χειμῶνα τοῦ 1860—61, ἕνα «Νοτοῦρνο», ἕνα «Πένθιμο ἐμβατήριον», ἕνα «Σκέρτσον αὐτὸν κατὰ μαῖν» κι ἀκόμα ἕνα ἀσχημάτιστο ἔμβρυον συμφωνίας. Ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶναι ἀκόμη ἄμορφα.

Τέλος, μιὰ ὡραία ἡμέρα τοῦ Νοέμβρη, ὁ δάσκαλός του πηγαίνει στὴ Ναυτικὴ Σχολὴ γιὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸ μαθητὴ του νὰ προσέξῃ νὰ μὴν τιμωρηθεῖ μέ κράτηση τὴν ἐρχόμενη Κυριακὴ, γιατί ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ τὸν πάει νὰ τὸν παρουσιάσῃ στὸ Μπαλακίρεφ.

Ἡ πρώτη του συνάντηση μέ τὸν Μπαλακίρεφ κάνει τεράστια ἐντύπωση στὸ νεαρὸ Νικόλα· κι αὐτὸ ἦταν πολὺ φυσικόν. Ὁ Μπαλακίρεφ ἦταν τότε 24 ἢ 25 χρονῶν· ζωηρὸς καὶ πνευματώδης ἦταν προικισμένος μέ ὑπερφυσικὴ μνήμη, πού τὸν ἔκανε νὰ φαίνεται πὼς τὰ ξέρει ὅλα. Ἐξαιρετὸς πιανίστας, μπορούσε νὰ παίζει ἀπὸ μνήμης ὅ,τι τοῦ ζητοῦσαν, ἐπὶ ὧρες ὀλόκληρες. Μπορούσε ν' αὐτοσχεδιάζει ἀδιάκοπα μέ τόσο θαυμαστὴ εὐχέρεια, ὥστε δὲ μπορούμε σήμερον νὰ ἐξηγήσουμε γιατί τὸ ἔργο πού ἄφησε εἶναι τόσο μικρὸ σὲ ποσότητα.

Ἦταν ἐπίσης ἀξιόλογος ἀναγνώστης κι ἤξερε νὰ δίνει ἀμέσως σὲ κάθε παρτιτούρα, ὅσο κι ἂν ἦταν δύσκολη, τὸ χαρακτηριστὴν της. Καταπληκτικὸς κριτικὸς εὗρισκε ἀμέσως τὰ λάθη καὶ τίς ἀδυναμίες τῶν ἔργων πού τοῦ ὑπέβαλλαν στὴν κρίση του· καὶ καμιά φορά, γεμᾶτος καυστικὸ χιοῦμορ, καθόταν στὸ πιάνο κι ἔκανε τὴν ἠχητικὴ «καρικατούρα» τοῦ ἔργου πού δὲν τοῦ ἄρεσε. Μὰ εἶχε καὶ μιὰ σπάνια ἰκανότητα ν' ἀνακαλύπτει

στοὺς ἄλλους τὸ μουσικὸ ταλέντο ποὺ κρυβόταν μέσα τους. Δὲν εἶχε κάμει ποτέ του συστηματικὲς μουσικὲς σπουδές, κι ὅμως κατεῖχε ἀπόλυτα τὸ κοντραποῦντο, τὴν αἴσθησι τῆς φόρμας, τὴν τέχνη τῆς ἐνορχήστρωσης, καὶ γενικὰ ὅ,τι μπορεῖ ν' ἀπαιτήσῃ κανεὶς ἀπὸ ἕνα συνθέτη. Ἔδινε τὴν ἐντύπωσι πὼς ὅλα αὐτὰ τ' ἀπόχτησε σὰν ἀπὸ θαῦμα· κι ἀπαιτοῦσε τὸ ἴδιο θαῦμα ἀπὸ τοὺς μαθητές του.

Κυριευμένος ὁ νεαρὸς Νικόλας ἀπὸ τὸ φόβο, τὸ θαυμασμὸ καὶ τὴ γοητεία μαζί, ποὺ ἀσκοῦσε ἡ ἰσχυρὴ προσωπικότητα τοῦ Μπαλακίρεφ, τοῦ δείχνει δειλὰ τὰ πρῶτα συνθετικὰ του δοκίμια κι ἀκούει—τρελλὸς ἀπὸ τὴ χαρὰ του—τὸν Μπαλακίρεφ νὰ τοῦ τὰ κρίνει εὐνοϊκὰ, μὲ λόγια πρωτάκουστα γι' αὐτόν, μὰ τόσο συγκαλυμένα, τόσο παραβολικὰ, ὥστε δὲν πολυκαταλαβαίνει τὸ νόημά τους· κι αὐτὸ τοῦ κάνει μεγαλύτερη ἐντύπωσι. Ἦταν τότε δεκαεφτά χρονῶν.

Ὁ Μπαλακίρεφ κι οἱ φίλοι—μαθητές του δέχονταν μὲ πολλὴ καλωσύνη τὸ νεοφερμένο στὴ συντροφιά τους, ποὺ συγκεντρωνόταν κάθε Σάββατο, κι ὅλοι προσφέρονταν πρόθυμα νὰ μορφώσουν τὸ νεαρὸ Νικόλα. Ὁ Στάσωφ, ὁ κριτικὸς τοῦ Νοβόιε Βρέμια, διαβάζει μεγαλοφώνως τὴν «Ὁδύσσεια». Ὁ ζωγράφος Μιασοϊέντωφ ἀπαγγέλλει στίχους. Ὁ Μουσόργκσκυ τραγουδαίει ἄριες ἀπὸ ὄπερες τοῦ Γκλίνκα καὶ παίζει μὲ τὸ Μπαλακίρεφ «α κὰτρ μαιν» συμφωνίες τοῦ Σοῦμαν καὶ τὰ τελευταῖα κουαρτέτα τοῦ Μπετόβεν. Καὶ παίζοντας ὁ Μπαλακίρεφ ἐξηγεῖ στὸ Νικόλα τίς μουσικὲς φόρμες καὶ τὴν ἐνοργάνωσι.

Πὼς μαγεύει τὸ νεαρὸ μουσικὸ αὐτὴ ἡ ἀτμόσφαιρα! Παραδίνεται ὀλοκληρωτικὰ στὴν ἐπίδρασι ποὺ ἐξασκεῖ πάνω του ὁ Μπαλακίρεφ, παραδέχεται ὅλες τίς γνώμες του, υἱοθετεῖ τὰ γούστα του. Ὡς ποὺ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀργότερα ἀπ' ὅλες αὐτὲς τίς ἐπιδράσεις, θ' ἀποφαίνεται, ὅπως κι ὁ Μπαλακίρεφ, πὼς τὰ μόννα καλὰ ἔργα ποὺ ἔγραψε ὁ Μπετόβεν εἶναι ἡ «Ἐνάτη Συμφωνία» καὶ τὰ τελευταῖα κουαρτέτα του καὶ πὼς ὁ Μπάχ εἶναι ἕνας «γέρος ἀπολιθωμένος» ποὺ συνέθεσε «μουσικὰ μαθημα-

τικά». Πώς ό Σοπέν είναι μια «Νευρική κοσμική κυρία» και ούτω καθεξής. 'Ανάμεσα στους συγχρόνους του, ό Μπερλιόζ, πού μόλις άρχιζε νά γίνεται γνωστός, έξετιμάτο πολύ άπ' αύτή τή μικρή συντροφιά, τό Λίστ όμως, πού ήταν άκόμη έλάχιστα γνωστός, τόν έπαιρναν λιγάκι στ' άστεία. Για τό Βάγκνερ δέ μιλούσαν άκόμη. Για μερικούς άλλους συνθέτες ό Μπαλακίρεφ έλεγε—όπως π. χ. για τό Μέντελσον, πού τόν άποκαλοϋσε Μέντελ—πως έκτός άπό δυό- τρία μέτρα, ό,τι άλλο είχαν γράψει δέν άξιζε τίποτα. Κι ό Νικόλας ρουφοϋσε κάθε λόγο του δασκάλου αύτου και δέ μπορούσε νά φανταστεί πως ήταν δυνατό νά ύπάρξει άλλη γνώμη καλύτερη έπό τή δική του.

Κι ό Μπαλακίρεφ, συγκινημένος άπ' αύτό τόν άνεπιφύλακτο θαυμασμό του νεαροϋ φίλου του, άφοσιώθηκε σ' αύτόν σά νά ήταν γιός του και κατεύθυνε στοργικά τά πρώτα βήματά του στη σύνθεση. Στην άρχή, τόν ύποχρεώνει νά συνθέσει μια συμφωνία· κι ό Νικόλας, πού δέν έχει άκόμη τήν παραμικρότερη γνώση άπό τή στοιχειώδη άρμονία, άπό κοντραποϋντο κι άπό ένορχήστρωση, ύπακούει τό μεγάλο του δάσκαλο.

Τό πρώτο μέρος αύτής τής συμφωνίας, πού γράφτηκε πολύ γρήγορα, τό άφησε ό Μπαλακίρεφ άνέπαφο, χωρίς νά διορθώσει τίποτα· ένορχήστρωσε μονάχα τήν πρώτη σελίδα, και, σύμφωνα μ' αύτό τό ύπόδειγμα, ό Νικόλας δέν είχε πιά παρά νά συνεχίσει τήν ένορχήστρωση και του ύπόλοιπου μέρους.

Ό θάνατος του πατέρα του Νικόλα, στα 1862, παράδωσε τό νεαρό μουσικό στην κηδεμονία του μεγάλου του άδελφου, πού είχε διοριστεί διευθυντής τής Ναυτικής Σχολής και πού δείχτηκε πιο άύστηρός για τό νεώτερο άδελφό του παρά για τους άλλους μαθητές. Σε λίγο ό Νικόλας πέρασε έξετάσεις για νά όνομαστεί δόκιμος, ώστε νά έχει τό δικαίωμα, μετά δυό— τρία χρόνια, νά δώσει έξετάσεις για άξιωματικός. Μά σ' αύτά τά δυό- τρία χρόνια έπρεπε νά ταξιδεύει μακρυνά...

Παρ' όλα τά παρακάλια του Νικόλα ό άδελφός του μένει άλύγιτος: «Ταξίδεψε πρώτα τρία χρόνια κι ύστερα βλέπουμε του άποκρίθηκε.